

DÜNYA EKONOMİK KRİZİ DÖNEMİNDE DEVLET UYGULAMALARININ VE EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN ÖNEMİ

Geybulla RAMAZANOĞLU*
(Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye)

İbrahim Attila ACAR**
(Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye)

Tahir EYNIYEV***
(Azerbaycan Mimarlık ve İnşaat Üniversitesi)

GİRİŞ

XX. asrın sonlarında Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, dağılmanın esas sebeplerinin sosyalist devlet planlaması olduğu, devletçi mülkiyet, ve devlet müdahaleciliğinin pazar ekonomisi karşısında tam ve yeterli açılımlar sağlayamaması nedeniyle bu ayrışmanın gerçekleştiğini iddia edenlerin sayısı az değildi. Fakat bu sistemde mevcut olan bazı devlet uygulamalarının ne denli önemli olduğu ve bunların zaman zaman da istikrarın önemli bir unsuru olabileceği günümüzde ihtiyaç duyulan düzenlemelerle kendini daha fazla hissettirmektedir. Bu konu bir dizi araştırmacı, akademisyen ve siyasi otoriteler tarafından da dile getirilmektedir. Yaşanan kriz bir yanda “zenginlerin krizi” olarak adlandırılırken öte yanda bütün dünyada etkisini hissettirmektedir.

Çalışmada krizin nedenleri irdelenmiş, Türkiye ve Türk dünyasında algılanışına yer verilmiş, kamunun kriz dönemlerindeki fonksiyonları tartışılmıştır. Bu anlamda özellikle kriz dönemlerinde devlete büyük yük düştüğüne ilişkin kanaatler tartışmaya açılmıştır.

1. Devlet Uygulamaları ve Krize Genel Bakış

Devlet uygulamaları, belirli bir seviyede koordine ve kontrol fonksiyonlarının yürütülmesi hem sermaye yatırımlarının yönetilmesinde hem değişik sektörlerin bölgeler üzerinde dengeli dağılımında önem taşımaktadır. İstihdamın oluşturulması, müteşebbislerin ve teşebbüslerin yönlendirilmesi, gerekli yatırımların desteklenmesi ve ihtiyaç duydukları dönemlerde korunma ve kollanması da gerekmektedir. Nitekim IMF'nin bir dönem ekonomiden sorumlu başkan vekilli-

* Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi

ğini de yürüten Joseph Stiglits de devletin ekonomideki rolünün azaltılmasına karşı olmuş ve bu çalışmalarıyla 2001 yılında Nobel ödülüne layık görülmüştür.

Bugün aslında küresel karakter taşıyan dünya ekonomik krizinin gelişi 2007 yılının ortalarında başladı ve hiç kimse, hiçbir devlet ve uluslar arası finans kurum ve kuruluşları onu ciddiye almadı veya almak istemedi. Resmi olarak finansal kriz bilindiği gibi ABD'nin en büyük uluslar arası yatırım bankası olan Lehman Brothers'in sıkıntılarıyla başladı*. Bu kurumun ABD Merkez Bankasına toplum için gizli olan ilk yardım müracatı 2007 ortalarında başlamıştır. Finansal kriz nedeniyle batan ve aktif büyüklüğü yaklaşık 650 milyar dolar olan Lehman Brothers'in Türkiye'nin GSMH'sine denk olduğunu gözardı etmemek gerekir. ABD Merkez Bankası Pazar ekonomisi koşullarını öne çıkartarak ve problemin ABD kongresi ve senato komitelerine anlatmanın zor olacağını düşünerek yardımın sözkonusu olmayacağına karar vermiştir. 2008 yılının başlangıcında Lehman Brothers yöneticileri durumlarıyla bağlı tekrar Merkez Bankası, Kongre ve Senato üyeleriyle görüşmelere başlamıştır. Ancak anlayamamış, sonunda altı ay içinde 200 yıllık bir geçmişe sahip olan Lehman Brothers iflas hukukundan yararlanmak için iflas masasına başvurmuştur. Her şey bundan sonra başladı. Lehman Brothers'la başlayan domino etkisi önce bu şirketle çalışan ve ona bağlı çalışan yatırım bankaları; ardından diğer sigorta, aracı kuruluşlar ve bankaların da peşisıra bu yönde başvuruları ile meselenin ciddiyeti anlaşıldı.

2008 sonlarında sorunun büyüklüğü tahmin edilmeye çalışıldı. Önceleri 350 milyar dolarlar civarında yapılan tahminler, Bush yönetiminin giderayak 850 milyar dolarlık destek paketini onaylamasıyla sorunun sanılandan büyük olduğu görüldü. Şimdilerde ise 1 trilyon dolar iyimserlerin kanaati olarak kayıtlara geçmektedir. Yeni başkan B. H. Obama'nın da bu eylem planı yanı sıra ek paketler ve sektörel desteklerden sözemesi paketlerle problemin ciddiliğini ve riskin büyüklüğünü göstermesi açısından önemlidir. Bu isimler vaatler bile ne yazık ki krizin hızını önleyemedi ve dünya krizi kaçınılmaz oldu. Dolayısıyla ABD'de başlayan bu ekonomik kriz, zincirvari önce dünya borsaları ve finans kuruluşlarına, ardından Avrupa Birliğini ve sonrasında diğer ülkeleri vurdu. Bugün gelişen nokta ortadadır: İster ABD'nin 2,5 trilyon doları aşan acil eylem paketleri ve tüm dünyada ayrı ayrı ülkelerin miktarı tam belli olmayan ekonomik paketleri durumu çok daha vahim olduğunu ortaya koymaktadır. Bir yanda Rubuni gibi dünyanın önemli iktisatçılarından söylediği "Krizin henüz dibe vurmadığı"na dair söylemler öte yanda krizin kendilerine asla ulaşmayacağını/bulaşmayacağını ifade eden siyasetçiler tam bir tezat teşkil etmektedir. Krizin 2009 sonundan itibaren etkisini yitirip 2010 yılında bir düzelmeye doğru gidileceği düşüncesi, iyi niyetli bir yaklaşım ve arzu edilen bir durum olarak görülebilir.

* ABD'de 160 yıllık bir geçmişe sahip olan bankanın hisse senetleri 82 dolardan Eylül 2008'de 4 dolar düzeyine inmişti. Aynı dönemde Merrill Lynch 45 milyar dolar zarar açıklamıştı.

1.1. Krize Dair Örneklemeler

Kriz her yönüyle hem ekonomik hem sosyal derin yaralar açabilen bir olaydır. Bilinse ve tahmin edilse zaten kriz olmazdı. Onun kriz olma niteliği aniden patlak vermesindedir. Burada verilecek örneklendirmeler olayın mahiyetini algılamak içindir.

Yani şimdi detaylara girmeden bu küresel krizin acı sonuçlarından söz edebiliriz. Çünkü tüm dünya ülkeleri bu acıyı çekmektedirler. Acaba ABD Merkez Bankası (FED) 2007 yılında, daha henüz kriz gündemde değilken Lehman Brothers'e ilk anda ihtiyaç duyduğu finansal desteği (toplamda 70 milyar dolar civarında) sağlamış olsaydı kriz bu denli tırmanır mıydı? Belli değil... Belli olan tek şey, dünya ekonomisinin birbirine entegre olmuş ve bir bütün haline gelmesidir. Herhangi bir büyük ülkede kriz olursa üstelik bu kriz ABD gibi bir ülkede çıkarsa onun sonuçları herkes için vardır ve herkesi etkiler.

Krizin nedenini ABD pratiğinde anlatan daha basit örnek şöyledir:

- 2001'de bir evin değeri 100 bin dolardı. 20 bin peşin 80 bin dolar ipotek kredisi (mortgage) ile alınmıştı.
- 2004'te yapılan yeni bir ekspertiz raporu ile evin değerinin 150 bin dolar olarak çıktığı söylendi. 2. ipotek ile bankadan vatandaşa 50 bin dolar kredi verildi ve bu parayla otomobil yenilendi.
- 2005'te bir ekspertiz raporu daha düzenlendi ve evin değeri 180 bin dolar olarak belirlendi. 3. ipotek alındı ve vatandaşa 30 bin dolar daha kredi verilerek mobilyaları yenilemesi sağlandı.
- 2006'ya geldiğinde artık herkes (gayr-ı menkul sahipleri, vatandaşlar, bankalar vs.) evin değerini 180 bin dolar olarak kabul ediyor ve buna göre hareket ediyordu. (Bundan sonrası bize hiç yabancı değil.)
- 2007'de aynı mahalle de benzer bir ev satışa çıktı ama hiçbir kimse bu değeri kabul etmedi ve 180 bin doları ödemek istemedi.

Ve büyük balon patladı...

Öyle ki evin satış fiyatı başlangıçtaki 100 bin doların altına 70 bin dolara gerilemişti. Evi için 80 bin dolar ipoteğe giren ABD'li ev sahibi de ödeme yapmak istemedi. Alacaklarını tahsil edemeyen bankalar borçlarını ödeyemeyecek kaynak bulamayınca mali sistem durdu. Bankalar birbirine borç vermeyince likidite krizi başladı.

Zincirin zayıf halkaları aslında 2007 yılında kendini göstermeye başlamıştı. 2007'de kredi taksit ödemelerindeki gecikmeler birinci sınıf krediler (prime) için %1 dolaylarında iken subprime krediler için %10 düzeyine yaklaşmış; yıl sonunda %12,5 olmuştu.

1.2. Krizin Başlangıcındaki Gelişmeler

Şimdi dünya ekonomik krizi nasıl başladı sorusunun cevabını aradığımızda şunlara değinmek yerinde olacaktır:

- 2001 sonrasında ABD ekonomisini toparlamak için hızla indirilen faizler (2001-2004 dönemi) kredi kullanma talebini artırdı.
- Artan kredi hacmi emlak fiyatlarını yükseltti. Yükselen emlak fiyatları, yeni kredi alınabilmesini sağladı. (ipotekli gayr-ı menkule ikinci- üçüncü ipotek yapılarak bulunan kaynakla yeni harcama yapma imkanı sağlandı.)
- 2002 yılında inşaat sektörüyle ekonomiyi canlandırmak ve düşük gelirliilerin de konut sahibi olabilmelerini kolaylaştırmak amacıyla yeni düzenlemeler yapıldı: Düşük kaliteli emlak kredileri – “Sub-prime mortgage” artışının önü açıldı.
- ABD devlet tahvillerinin hızla düşen faizleri ve artan MTA fiyatları ile yurtdışında bollaşan likidite, yeni yatırım imkanı sağladı.
- “NINJA kredileri” olarak tabir edilen düşük kaliteli krediler hızla büyüdü (No Income, No Job, No Asset)
- Yatırım bankaları, daha da fazla kredi verebilmek için mevcut kredi alacaklarını satarak (menkul kıymetleştirme) yeni kaynaklar elde etti ve bunlarla da yeni krediler açıldı.
- Azalan risk duyarlılığı, bankaları her türlü kar odaklı, ama denetimi-takibi-kaydı zayıf işlemlere yöneltti.

Bunların sonucunda 2000 yılında 500 milyar dolar olan hedge fonlar 2007 yılında 2 trilyon dolara ; 2000 yılında 20 trilyon dolar olan türev ürünler 2007 yılında 120 trilyon dolara yükseldi. Halbuki küresel ekonominin büyüklüğü sadece 60 trilyon dolara yükselmişti. Olmayan bir zenginlik ve olmayan bir zenginlikle ortaya çıkan harcamalar sadece zengin ülkeleri değil bütün dünyayı sıkıntıya soktu.

Krizin Avrupa’ya yansıyan kısmında ise bankalardan mevduat çıkışı olmasın diye “mevduata tam güvence” yaygınlaştı. Hangi ülkenin mevduatı nedenli garanti verdiği alttaki tabloda görülmektedir:

Tablo 1: Mevduat Garantilerinde Gelişmeler

İngiltere: 35 bin pount olan garantisini 50 bin pounta yükseltti.	Almanya: Almanya’da banka hesaplarında yaklaşık 500 milyar Euro bulunmaktadır. Almanya,20 bin Euro olan mevduat güvence sınırını sınırsız güvence haline getirdi.
Fransa: Tüm hesap sahiplerinin birikimini 70 bin Euro’ya kadar garanti altında tutmaktadır.	İtalya: İtalya’nın garanti limiti 103291 dolardır.
İrlanda: Bankalarında yaklaşık 400 milyar Euro’luk mevduat bulunan İrlanda önceden 20 bin Euro’ya garanti verirken bu sınırı önce 100 bin Euro’ya ardından sınırsız garantiye çıkardı.	Yunanistan: 20 bin Euro olan garanti limitini sınırsız olarak artırdı.
Danimarka: 40 bin Euro seviyesindeki garanti limitini tam garantiye yükseltti.	İspanya: 20 bin Euro ile sınırladığı İrlanda ülkesindeki tüm tasarrufları garanti kapsamına

aldı.

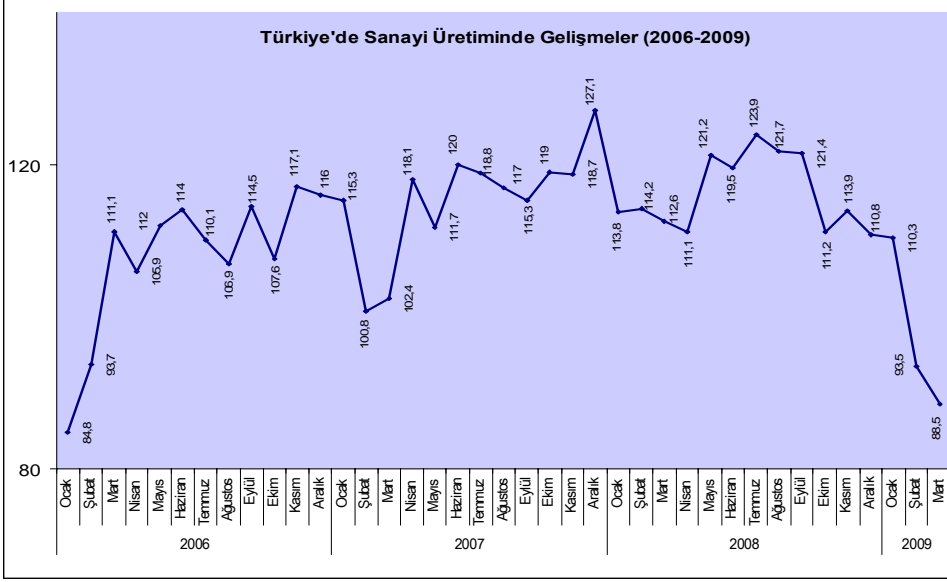
2. Krizin Türkiye'ye Yansıyan Yüzü

Ekonomik krizin Türkiye'de ki etkisine bakıldığında sanayi üretiminde Şubat 2009 verileri, %21,3'lük bir gerileme ile tarihi bir rekora ulaşmıştır. Şubat ayında sanayi üretimi %23,7 daralmıştır. 2005 yılı 100 baz alarak hesaplanan sanayi üretim endeksi 84.8'e geriledi bu rakam en son 2006 yılı Ocak ayında görülmüştü. Yani Türkiye sanayisinin üretim gücü 3 yıl geriye gitmiş oldu. Oysa Türkiye ekonomi yönetimi ülkeyi, krizden en az etkilenmesi beklenen ülke olarak açıklamakta idi. Ancak Türkiye 2008'in 4. çeyreğinde İrlanda, Tayvan, Estonya ve Letonya'dan sonra dünyada en çok daralan 5. ekonomi oldu. Bu gösterge dahi ciddi ikazlar içermektedir.

Türkiye, Ekim 2008'den itibaren imalat sanayisinde gerilemeye başladı. 2009 başında bu kayıp %25'lere ulaştı ki bunun anlamı işleyen her dört makineden, her dört işyerinden birinin faaliyetini durdurduğu anlamına gelmektedir. İstihdam verileri de bunu göstermektedir. Şu anda Türkiye'de yaklaşık 6,5 milyon kişi işsiz olarak kayıtlarda yer almaktadır. Bu rakama ayrıca aktif nüfusa eklenen yıllık 750 bin civarında genç eklenecektir. İşsizlik olgusu, "iş bulma umudunu yitirmiş işsizler", "nitelikli işsizler" gibi yeni tanım ve kavramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak olay işsizler açısından değerlendirildiğinde, her kriz dönemlerinde olabilecek "geleceği olmayan işler", düzensiz gelir sağlayan "arızı işler" ile hayat devam ettirilmektedir. Türkiye'yi diğer ülkelerden ayıran en önemli problem buradadır: genç işsiz ve buna ek olarak toplam işsiz rakamları. Bu sorun temelde bütün Türk Cumhuriyetlerinde de hemen hemen aynıdır. Üretim, dolayısıyla istihdamın tek bir ülke politikalarıyla çözülemeyeceği bu krizle daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır. Kalkınmanın ve büyümenin iki temel unsuru olan üretim ve istihdamdaki daralma kabul edilemez bir düzeydedir.

Grafik 1: İmalat Sanayi

Gelişmeleri

Konu bankalar cephesinden değerlendirildiğinde, bankaların karlılıklarının katlandığı, ancak reel sektöre ilişkin yaklaşımlarda risk ya da denge gözetilmediği ortaya çıkmaktadır. En iyi müşterileri olan reel sektör firmaları bugün zordadır ve ihtiyaç duydukları fonlar bankalar tarafından sektöre sağlanmamaktadır. Gerek yerli gerekse de yabancı mevduatı %3-15 arası faizle toplayıp, bunu %30'lara varan düzeyde sağlam kredilerle satan bankaların karlılık haneleri kabarmaktadır. Sektörün açmazından kar iştahının kabarması sonucunun çıkarılması sadece kısa vadede yüzleri güldürebilir belki ama orta ve uzun vadede müşterilerin kaybı dolayısıyla karlılıkların düşmesi anlamına gelecektir.

Ortadaki durum için şunları söylemek mümkündür:

- Artık farklı şeyler söylemek zamanıdır, ezber bozmak zamanıdır: ne kapitalizmin küllerinde yeniden doğuşuna şahit olmaktayız, ne de Marx'ın kehanetlerini yaşamaktayız.
- Kriz küresel, çözüm de küresel olmalıdır. Macaristan gibi bir kısım ülkelerin kendi ülkeleri için Avrupa Birliği'nden talep ettikleri 185 milyar Euro'yu bulan destek talepleri hem gerçekçi değil hem de çözüm odaklı olmaktan uzaktır, zaten destek de bulmamıştır. Burada her bir ülkenin, sektörün ve şirketin bireysel çözümlerini üretmeleri ve bunların da global politikalarla da uyumlaştırılması daha akla yatkındır.

- Şüphesiz krizler belirli bir dönem etkisini devam ettirecektir. Ancak kalıcı hasar ve zararları önlemeye yönelik bir dizi tedbirlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

2.1. Krizden Çıkartılan İlk Dersler

Yüzyılın ilk krizi şüphesiz herkese bir mesaj ilettili. Bu mesajları derli toplu ifade etmek istediğimizde satır başlarını şu konular oluşturmaktadır:

- Düşük faiz ve yüksek likidite döneminin sonuna gelinmiştir;
- Likidite, dolayısıyla kredi daralması büyümeyi ciddi olarak düşürecektili;
- Küresel finans ve bankacılık sistemi yeniden yapılandırılacak ve faaliyet alanları keskin çizgilerle belirlenecektili (Goldman Sachs ve Morgan Stanley yatırım bankacılığından çekilebilir);
- Serbest piyasa ekonomisi daha kurallı ve denetimli bir piyasa ekonomisine dönüşecektili, bu anlamda yeni bir gözetim sistemi kurulacaktır;
- Batıkları tasfiye eden bir mekanizma ya da kamusal/kurumsal bir yapılanma ortaya çıkacaktır, böylesi bir yapıyı ABD kurmak için 750 milyar dolarlık bir kaynak aktarım talebiyle kongreye gelecektir bunun bütçe açıklarına etkisi ve bunun da sonuçları ayrı bir değerlendirmenin konusu olacaktır. Burada iki olumsuzdan (bırakınız yapsınlar, bırakınız batsınlar) birisini tercihin de sonuçta negatif dışsallıkları kaçınılmazdır. Çünkü ABD ve AB ülkelerinin dünya ekonomisi içindeki büyüklükleri düşünüldüğünde benzer önlemlerin alınmasının maliyeti de önemli bir sorun teşkil edecektir. Orta ve uzun vadede bu yan/ters etkilerin tersine çevrilebilmesi arzu edilmektedir.

2.2. Türkiye ve Türk Dünyası İçin Risk Arttırıcı Faktörler

Şüphesiz Türkiye ve içinde yer aldığı coğrafyanın da kendine göre kırılğanlıkları mevcuttur. Bundan dolayı konuyu Türkiye ve Türk dünyası özeline çekmek doğrudur. Bu anlamda genel riskleri şu şekilde tasnif edebiliriz Reel sektörün yurt dışı yükümlülükleri yüksek ve artmaya devam etmektedir; Düşük faizli kredi ihtimali gün geçtikçe azalmaktadır;

- Cari açık her zaman bir tehdit olarak ülkenin karşısındadır;
- Doğrudan yabancı sermaye girişleri eskiye nazaran azalacaktır;
- Kişilerin gelirleri ile servetlerindeki artış paralel gitmemektedir;
- ABD'den kaynaklanabilecek faturanın büyüklüğü konusunda bir bilgi henüz bizce bilinmemektedir;
- Gayr-ı menkul ve emtia fiyatlarındaki gevşeme (deflasyonist baskı) ancak kredi maliyetlerindeki artış ihtimali.

2.3. Türkiye ve Türk Dünyası İçin Risk Azaltıcı Faktörler

- Kamu Maliyesi 2001 krizine göre Türkiye’de hem güçlü hem kontrollüdür.
- Merkez Bankası hem rezerv hem de politikaları itibariyle güven verici durumdadır.
- Bankacılık sistemi çok daha sağlam durumdadır.
- Mali sistemde denetim ve gözetim güçlendirilmiş durumdadır.

3. Krizin Çözülmesi

- Her kriz aslında sistemin zayıflıklarını tesbit etmede önemli bir unsurdur; bu alanların güçlendirilmesine katkı sağlar. Kapitalizm ilki 1929’da cereyan eden, ikinci kendi krizini yaratmıştır. Kuralsızlık, kar iştahı, risk almadaki pervasızlık kaçınılmaz sona ulaşmaya neden olmuştur. Bu durum ne kapitalizmin iflası ne de Marx’ın yeniden doğuşu anlamına gelmektedir. Kapitalizm kendini yenilemektedir. Mülkiyet varolduğu sürece, hür teşebbüsün önü açık olacak ancak; daha düzenleyici mekanizmalara sahip, daha kontrollü bir dönem başlayacaktır.
- Her önlemin şüphesiz bir maliyeti olacaktır; kriz yönetiminin başarısı bu maliyeti en aza indirebilmesiyle ölçülür.
- Üretim ve ihracatın önemi daha da belirginleşmekte, yeni pazarlar ve farklı müşteri kitlesine hitap edilen mal karması daha da önem kazanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sistem büyük bir güven bunalımı yaşamaktadır. Bu güven bunalımının aşılmasında ilk anda gerçekleştirilen devlet müdahalesine ilişkin tereddütlerin artık yersiz olduğu ve güvenin de ancak devletin tesis edebileceği açıktır. Krizde herkese yardım etmek temel bir politika olamaz asıl olması gereken genel politikalar ve ana stratejilerin üretilmesidir. Bunun anlamı, krizin tüm yükünün uzun süre devletin sırtında kalması yerine ekonomiyi canlandırıp uygun iklimi sağlayacak mekanizmaların harekete geçirilmesidir.

Ekonomik düzenler açısından bakıldığında tek bir anlayış veya modelin dilendirilmesinin sorunları büyüttüğünün farkına varılmalıdır. Ülkeler, insanlar, çalışanlar farklı; devletin yapısı, ekonomideki ağırlığı ve sektörel dağılım farklı; son olarak algı, yaklaşım, sosyo-kültürel çevre farklıdır. Kriz için yapılan önermelerin tek-tipleştirilmesi yerine çeşitlendirilmesi, farklılıkların korunması ve

aynı zamanda daha üst siyasi ve ekonomik oluşumlarla diyalog ve geçirgenliği sağlayacak bir “*ara yüze*”^{*} ihtiyaç bulunmaktadır.

İç talebin canlandırılması üretimin ve istihdamın devam etmesi açısından önemlidir. Ancak bütün bunlar yapılırken reel sektörün rekabet gücünü azaltıcı politikalar yerine onların rekabetçi yapısını teşvik edici düzenlemeler ihmal edilmemelidir. Şüphesiz her kriz bir fırsattır. Mortgage sisteminin Türkiye ve Türk dünyasında yaygın olmayışı, bir bakıma finans sisteminde krize neden olan sorun odaklı bir yapılanma olmayışı nedeniyle olay hafif atlatılmaktadır. Fakat yine de bu ülkelerin dış alem bağlantıları reel sektörün elini zayıflatmaktadır. Bu yüzden bir yandan tüketim teşvik edilirken, öte yandan üretime yönelik maliyet unsurlarında kamunun gereken desteği sağlanmalıdır (Vergi indirimleri, enerji gibi girdi fiyatlarında indirimler);

Şirketlerin bozulan nakit dengesinin düzeltilmesine katkı verecek biçimde kamunun yükümlülüklerinin biran evvel yerine getirmesi sağlanmalıdır.

Krediler yeniden yapılandırılmalıdır.

Likidite arttırılmalıdır.

Çok yıllık bütçeleme hem gerçekçi olarak uygulanmalı hem de gerek kamu gerekse özel kesim tarafından bir güven belgesi haline gelerek işlemlerde bir yol haritası kimliğine bürünebilmelidir. 2001 krizi öncesinde yüksek bütçe açıkları nedeniyle piyasalardan yüksek faiz kısa vade şartlarıyla borçlanan kamu kesimi piyasa dengelerini bozmakta idi. Sonuçta piyasadan devlete fon akışı olmakta, reel sektörün kullanabileceği fonlar kamuya aktarılmakta idi. Aynı durumun tekrarlanmaması için çok yıllık bütçeleme tam bir fırsattır.

Son dönemde ortaya çıkan siyasi gelişmeler krizin etkilerinin azalmasına katkı sağlayabileceği gibi derinleşmesine de yol açabilir. Bu durum ciddi bir tehdit olma unsurunu taşımaktadır.

Güçlü ekonomi - nitelikli demokrasi ve hukuk devleti normlarından asla ve asla taviz verilmemelidir. Kaynaklar kriz için bir kurtarma paketine de dönüşse; harcanan para vatandaşın vergilerinden sağlanmaktadır. Her kuruş verginin, vergi mükelleflerine yönelik, hesabı verilebilir olmalıdır. Nitelikli demokrasi kayıtlı ekonomi ve hesap verebilir şartlarla mümkündür.

Sonuçta unutulmamalıdır ki büyüme olmayan ekonomi işsizlik, yoksulluk ve huzursuzluk dolayısıyla her alanda çatışma ve kavga üretir. Türk dünyası entegrasyonunun temeli olgunlaşmış kurumlar ve genel kabul görmüş kuralları işler kılmakla mümkün olacaktır. Adalete, hukuka, özgürlük ve demokrasiye dayalı kurallar her zaman ekonomik gelişmenin de önemli bir destekçisi olagelmıştır.

---

* Bu kavram ilk defa Robert Wade tarafından kullanılmıştır.

Summary**IMPORTANCE OF STATE ADMINISTRATION AND ECONOMIC
INTEGRATION DURING THE WORLD ECONOMIC CRISIS*****Geybulla RAMAZANOGLU****(Suleyman Demirel University, Turkey)****İbrahim Attila ACAR****(Suleyman Demirel University, Turkey)****Tahir EYNIYEV****(Azerbaijan Architecture and Construction University)*

In the study, the causes of the crisis are studied, its perception in Turkey and Turkish world included, and public functions in the period of crisis discussed. In this sense, views concerning state obligations, especially in times of crisis, are argued.